

УДК 349.42:343.3/7

В.С. КАЙДАШОВ, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИПУСК АБО РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ НЕНАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, якість продукції, безпечність продукції, кримінальна відповідальність

Останнім часом у державах із розвинутою ринковою економікою, високим рівнем розвитку науково-технічного прогресу, так само як і в країнах, де такий розвиток ще не досяг найвищого рівня, проте є стабільним, проблема юридичної відповідальності за неналежну якість продукції набула особливого значення. Швидкий розвиток виробництва, упровадження в побут людини більш складних виробів, інтенсивне використання хімічно активних й інколи шкідливих речовин створює виробничі та побутові умови, небезпечні для здоров'я та життя людей. Не можна не погодитися, що одним із шляхів приведення у відповідність до приписів чинного законодавства України та норм міжнародного права ситуації щодо безпечності та якості сільськогосподарської продукції є вдосконалення правової бази та механізму притягнення правопорушників до кримінальної відповідальності за діяння, що визначені чинним кримінальним законом як злочини. Найвищий ступінь суспільної небезпечності діянь, визначених кримінальним законом як злочин, для суспільства в цілому, зумовлює й найбільш жорсткі санкції за такі діяння., при цьому не менш важливе значення мають ви-

значеність, конкретність та обґрунтованість диспозицій статей, що містять ознаки окремих злочинів. Указане, а також необхідність забезпечення реального та невідворотного покарання для осіб, що вчиняють злочини у сфері безпечності та якості сільськогосподарської продукції, й обумовлює актуальність обраної теми.

Питання щодо ролі кримінальної відповідальності в забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції було предметом розгляду окремих вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Г.І. Вольфман, В.В. Костюк, Б.М. Леонт'єв, В.М. Огризков, В.Ф. Опришко та інші. Метою цієї статті є визначення ролі кримінальної відповідальності в механізмі забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції, аналіз окремих кримінально-правових норм у цій сфері, виявлення їх позитивних та негативних сторін, аналіз судової практики щодо застосування таких кримінально-правових та надання пропозицій щодо вдосконалення правової основи та механізму забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції. Наукова новизна роботи полягає у запропонованих змінах до Кримінального кодексу України.

Кримінальна відповідальність встановлена за найбільш серйозні порушення законодавства про якість продукції. Така відповідальність встановлена вже в першому Кримінальному кодексі РРФСР 1922 року, що підкреслює важливість боротьби з цим небезпечним для народного господарства злочином. Окрім реального застосування норм кримінального закону та покарання осіб, винних у вчиненні злочинів у сфері безпечності та якості сільськогосподарської продукції, охоронна функція кримінального закону в указаній сфері реалізується через регулювання кримінально-правових відносин і за допомогою загальної та спеціальної превенції, питання щодо якої доволі широко окреслено в працях науковців та практикуючих фахівців у галузі кримінального права.

Охоронна функція кримінального закону у

сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції здійснюється за допомогою статей Загальної та Особливої частини Кримінального кодексу України [1]. Зміст норм Кримінального кодексу України, що регулюють окреслені питання, а також норм, що діяли до часу прийняття цього Кодексу та регулювали зазначені питання, був предметом чималої кількості наукових дискусій, проте зосередимося на основних недоліках, що мають місце у кримінально-правовому регулюванні питання безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Відповідно до приписів статті 227 Кримінального кодексу України, випуск на товарний ринок або інша реалізація споживачам недоброякісної, тобто такої, що не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам, або некомплектної продукції та товарів, якщо такі дії вчинені у великих розмірах, караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. При цьому під випуском або реалізацією недоброякісної продукції, вчиненими у великих розмірах, слід вважати розміри, що перевищують триста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

Як бачимо, безпосереднім об'єктом указанного злочину є встановлений нормами господарського, цивільного та іншого чинного законодавства України порядок випуску на товарний ринок та реалізація продукції, а також інтереси споживачів у частині забезпечення належної безпечності та якості продукції. Ураховуючи місце розташування вказаного складу злочину в системі злочинів Особливої частини Кримінального кодексу України – у Розділі VII Злочини у сфері господарської діяльності, головний акцент законодавцем у цьому випадку зроблений на суспільну небезпечність означених діянь саме у сфері господарської діяльності, нівелюючи при цьому головну його небезпеку – для

життя та здоров'я людини. Як зазначив Пленум Верховного Суду України у своїй Постанові 25.04.2003 р. № 3 «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності», якщо вживання або використання товарів (продукції), означених у статті 227 Кримінального кодексу України спричинило шкоду здоров'ю споживачів чи їх смерть, дії винних необхідно додатково кваліфікувати як злочин проти здоров'я або життя (умисний чи необережний).

Варто зазначити, що тотожній склад злочину міститься й в Кримінальному кодексі Російської Федерації. Так, відповідно до положень статті 258 Кодексу, кримінально карним є виробництво, зберігання або перевезення з метою збуту або збут товарів і продукції, виконання робіт або надання послуг, що не відповідають вимогам безпеки життя або здоров'я споживачів, а так само неправомірні видача або використання офіційного документа, що посвідчує відповідність вказаних товарів, робіт або послуг вимогам. При цьому вказаний склад злочину міститься в розділі IX Злочини проти суспільної безпеки та громадського порядку, що додатково вказує на те, яку саме роль законодавець визначає цьому злочині.

Таким чином стає незрозумілою позиція українського законодавця з приводу розміщення складу злочину, передбаченого статтею 227 Кримінального кодексу України, саме в розділ злочинів у сфері господарської діяльності. На нашу думку, обґрунтованим та таким, що значно підвищить рівень суспільної небезпечності діянь, передбачених указаною статтею, було б розміщення останньої в Розділі IX Злочини проти громадської безпеки або навіть у Розділі II Злочини проти життя та здоров'я особи

Не покращує захист споживачів від продукції неналежної якості й вказівка на відповідальність за вчинення зазначеного вище злочину лише за умови випуску або реалізацію продукції неналежної якості у великих розмірах, тобто таких, що перевищують три-

ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Сьогодні ця сума складає 5100 грн. Отже для того, щоб притягти до кримінальної відповідальності особу, винну в реалізації сільськогосподарської продукції неналежної якості (яка, до речі, є продукцією широкого та повсякденного вжитку значної кількості споживачів), необхідно довести факт такої реалізації на суму не менше ніж 5100 грн., що в перерахунку, наприклад, на м'ясні продукти, станом на 01.09.2010 р. становить більше як 100 кг яловичини. Деякі вчені, зокрема Б.М. Леонтєв, вважають, що «великі розміри» матимуть місце й тоді, коли товари були реалізовані великій кількості покупців [2, с.142], проте такий підхід до визначення цього поняття є неправильним та необґрунтованим, оскільки велика кількість покупців зовсім не означає велику кількість реалізованої продукції. Значна кількість покупців як ознака злочину може бути застосована лише як вказівка на неодноразовість та/або систематичність.

Значним недоліком, на нашу думку, є відсутність у статті, що аналізується, кваліфікуючих ознак, що вказують на відповідальність винних осіб у разі спричинення шкоди життю та здоров'ю осіб, що спожили сільськогосподарську продукцію неналежної якості. Наприклад, аналізований нами Кримінальний кодекс Російської Федерації, так само як і Кримінальний кодекс України 1960 року, містили згадані кваліфікуючі ознаки. Так, частиною 2 статті 238 Кримінального кодексу Російської Федерації передбачені такі кваліфікуючі ознаки: діяння вчинені групою осіб за попередньою змовою або організованою групою; вчинені неодноразово; вчинені відносно товарів, робіт або послуг, призначених для дітей віком до шести років; спричинили з необережності заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю або смерть людини. Частина 3 вказаної статті передбачає кваліфікуючою ознакою наявність суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті двох і більше осіб, спричиною необережними діями злочинця.

Дискусійним є також питання щодо

суб'єктів злочину, передбаченого статтею 227 Кримінального кодексу України. Зокрема, науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України визначає суб'єктами цього злочину працівників підприємств і організацій, які безпосередньо виробляють продукцію або товари, які відповідають за дотримання (перевірку) якості, відповідності стандартам такої продукції для товарного ринку, або ж за її реалізацію [3, с.655]. На цей час вироблено досить багато пропозицій щодо кола осіб – суб'єктів цього злочину, проте, на нашу думку, правильним було би визначення такої особи не за критерієм наявності в неї організаційно-розпорядчих чи адміністративних повноважень (службова або посадова особа) або ж за назвою посади, що така особа обіймає, а за конкретними посадовими обов'язками, що покладені на таку особу законом, іншим нормативно-правовим актом чи актом індивідуального характеру (посадовою інструкцією). Крім того, слід підкреслити, що суб'єктами цього злочину можуть бути як громадяни України, так і іноземці, особи без громадянства, біженці та інші особи, що перебувають на території України. Убачається, що саме в такий спосіб органи, що провадять дізнання чи досудове слідство, а також суд зможуть уникнути ситуацій безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності невинних осіб та реально впроваджувати в життя принцип невідворотності кримінального покарання.

Щодо використання в указаній статті поняття «недоброякісна продукція», то правильніше було би застосовувати поняття «продукція неналежної якості» з мотивів, викладених вище.

Отже, на нашу думку, указана редакція статті 227 Кримінального кодексу України потребує змін. Не вдаючись до конкретизації таких змін зважаючи на те, що це не є предметом розгляду нашого дослідження, зазначимо, що редагування вказаної норми має бути здійснено з урахуванням наступних положень:

1. Диспозиція статті повинна містити вказівку на настання кримінальної відповідальності

не лише за випуск або іншу реалізацію на товарний ринок, а й виробництво, транспортування або зберігання з метою збуту споживачам продукції, що не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам.

2. Кваліфікуючими ознаками статті мають бути спричинення діями, передбаченими основною диспозицією, шкоди життю та/або здоров'ю хоча б одному споживачеві.

3. Приведення статті у відповідність до норм законів України «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про захист прав споживачів», Цивільного кодексу України в частині визначення продукції, що не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам, як продукції неналежної якості, а не недоброякісної, оскільки законодавчого визначення останнього поняття не існує.

4. Розміщення статті у системі злочинів, передбачених чинним Кримінальним кодексом України, має бути змінено шляхом віднесення її до Розділу II Злочини проти життя та здоров'я особи або Розділу IX Злочини проти громадської безпеки.

5. Санкція статті має бути співрозмірною суспільній небезпечності злочину. У випадку статті 227 Кримінального кодексу такої співрозмірності немає. На нашу думку, відповідальність за такий злочин має бути більш жорсткою.

6. Конкретизація кола осіб, що можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину.

На нашу думку, указані пропозиції сприятимуть дійсній реалізації кримінальною відповідальністю своєї каральної, превентивної та інших функцій, адже закон не лише повинен забороняти те чи інше протиправне діяння, але й ставити порушника його вимог у завідомо не вигідні умови, адже реальна юридична можливість їх застосувати є ефективним чинником, що стримує добросовісних суб'єктів праводносин від протиправних дій під час виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції.

Щодо інших кримінально-правових норм, що містяться в Кримінальному кодексі України, то в межах нашого дослідження їх зміст не викликає будь-яких суттєвих зауважень. Зазначимо, що такими нормами є, зокрема, статті 239, 242, 247, 326, 327 та інші, що прямо чи опосередковано можуть застосовуватися щодо порушників законодавства у сфері безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Що ж стосується практики застосування статті 227 Кримінального кодексу України, то зазначимо наступне. Існує думка, що незначне застосування зазначених кримінально-правових норм пов'язано із невеликою кількістю таких злочинів. Проте практика свідчить про зовсім інше. Зокрема, Заступник Головного державного санітарного лікаря у своєму листі від 19.01.2007 р. № 05.01.03-16/1871 оприлюднив відомості, що в період з 15.12.2006 р. по 15.01.2007 р. у межах проведення комплексної оперативно-профілактичної операції було виявлено 336 правопорушень з ознаками злочину, передбаченого статтею 227 Кримінального кодексу України. На жаль більш актуальної інформації до цього часу жодні уповноважені органи чи посадові особи не публікували, проте вказане свідчить про значну кількість правопорушень у сфері безпечності та якості продукції, у тому числі сільськогосподарської. Проте, як відомо, виявити не означає покарати. Згідно з відомостями Єдиного державного реєстру судових рішень [4], за період з 01.01.2007 р. до 01.09.2010 р. було притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого статтею 227 Кримінального кодексу України, лише 7 осіб, при чому всі вони були засуджені в межах однієї кримінальної справи № 1-42/10 вироком від 20.04.2010 р. Рівненського районного суду Рівненської області. Указане дає нам підстави погодитися із думкою Г.І. Вольфмана щодо того, що недостатнє застосування кримінального закону на практиці пояснюється не відсутністю випадків випуску продукції неналежної якості з торгових підприємств, а відомою недооцінкою суспільної небезпеки вказаного злочину і необхідність боротьби з ним, у тому

числі й заходами кримінально-правового характеру [5, с.59].

Зрозуміло, що не у всіх випадках випуску продукції неналежної якості є необхідність притягувати до кримінальної відповідальності. Забезпечити високу якість сільськогосподарської продукції можна в тому випадку, якщо відповідальність за випуск продукції неналежної якості буде невідворотною і співрозмірною суспільній небезпечності цього діяння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України // ВВР України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

2. Леонтьев Б. М. Ответственность за хозяйственные преступления / Б. М. Леонтьев. –

М. : Госюриздат РСФСР, 1963. – 236 с.

3. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 5.04.2001 г. / под ред. Н. И. Мельника, Н. И. Хавронюка. – К. : Каннон; А.С.К., 2002. – 1216 с.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

5. Вольфман Г. И. Ответственность за выпуск в продажу недоброкачественных, нестандартных и некомплектных товаров / Г. И. Вольфман // Вопросы уголовного и исправительно-трудового права, уголовного процесса и криминалистики : Ученые записки Саратовск. юрид. ин-та. – 1969. – Вып. 16. – С. 54–63.

Кайдашов В. С. Кримінально-правова відповідальність за випуск або реалізацію продукції неналежної якості як засіб забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції / В. С. Кайдашов // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 422–426 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10kvcjcp.pdf>

На підставі всебічного теоретико-практичного аналізу правової бази та механізму притягнення осіб до кримінальної відповідальності за діяння у сфері безпечності та якості сільськогосподарської продукції, що визначені Кримінальним кодексом України як злочини, виявлені основні позитивні та негативні сторони окремих кримінально-правових норм у цій сфері та запропоновані шляхи їх удосконалення.

***

Кайдашов В.С. Уголовно-правовая ответственность за выпуск или реализацию продукции ненадлежащего качества как способ обеспечения безопасности и качества сельскохозяйственной продукции

На основании всестороннего теоретико-практического анализа правовой базы и механизма привлечения лиц к уголовной ответственности за деяния в сфере безопасности и качества сельскохозяйственной продукции, определенные Уголовным кодексом Украины как преступления, выявлены основные положительные и отрицательные стороны отдельных уголовно-правовых норм в этой сфере и предложены пути их усовершенствования.

***

Kaidashov V.S. Criminal Legal Responsibility for the Production or Sale of Goods of Inadequate Quality as a Way to Ensure the Safety and Quality of Agricultural Products

Based on a comprehensive theoretical and practical analysis of the legal framework and mechanism to attract people to criminal liability for acts in the sphere of security and quality of agricultural products, identified the Criminal Code of Ukraine as a crime, identified the major positive and negative aspects of individual criminal law in this area and suggest ways to improvement.